

مقاله پژوهشی: رابطه بین هویت مذهبی و امنیت در منطقه اورامانات استان کرمانشاه

افشین متقی دستنائی^۱، عباس علیپور^۲، حسین همتی فر^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۱۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۲

چکیده

کردها از اقوام اصیل ایرانی هستند که در مرزهای غربی کشور تمرکز یافته‌اند و به لحاظ هویتی دارای دو هویت قومی - مذهبی (در سطح خرد) و هویت ملی ایرانی (در سطح کلان) می‌باشند. در برهه‌های زمانی مختلف قبل و بعد از انقلاب اسلامی، نامی‌های گوناگون قومی - مذهبی در مناطق کردنشین؛ به‌خصوص در استان کردستان، مناطق کردنشین آذربایجان غربی و منطقه اورامانات استان کرمانشاه توسط گروه‌های تجزیه‌طلب، ایجاد شده است. در شرایط بین‌المللی و منطقه‌ای کنونی، جریانات تجزیه‌طلب قومی و مذهبی که سابقه فعالیت آن‌ها در منطقه به قبل و بعد از انقلاب اسلامی برمی‌گردد، در حال بسترسازی و سوق دادن هویت قومی به سمت ناسیونالیسم قومی و هویت مذهبی به سمت افراط‌گرایی مذهبی و ایجاد ناامنی هستند.

این مقاله با هدف بررسی و شناخت رابطه بین هویت مذهبی و امنیت در منطقه اورامانات کرمانشاه با روش پیمایشی انجام گرفته و داده‌های آن با ابزار پرسش‌نامه کتبی محقق ساخته، گردآوری گردید. نمونه پژوهش ۳۵۹ نفر از ساکنان ۱۵ الی ۶۵ ساله کرد (با مذهب اهل تسنن) در منطقه اورامانات استان کرمانشاه بوده که با روش طبقه‌ای انتخاب شدند. داده‌ها نیز با نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های حاصل از پژوهش، بیانگر آن است که رابطه مثبت و معنی‌داری بین هویت مذهبی و امنیت در این منطقه وجود دارد؛ بنابراین هویت مذهبی می‌تواند به یک عامل سدکننده در مقابل افراط‌گرایی مذهبی و تأمین‌کننده امنیت در این مناطق تبدیل شود.

کلیدواژه‌ها: امنیت، امنیت ملی، منطقه اورامانات، هویت قومی، هویت مذهبی.

۱. دکتری جغرافیای سیاسی - دانشیار دانشگاه خوارزمی.

۲. دکتری جغرافیای سیاسی - دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع).

۳. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه خوارزمی (نویسنده مسئول) hemmatifar66@yahoo.com

مقدمه

موجودیت‌های جغرافیایی مختلف در درون یک واحد سیاسی-فضایی، مسئله انسجام و یکپارچگی را به یکی از دغدغه‌های مهم چنین واحدهایی تبدیل کرده است. آن دسته از واحدهای سیاسی-فضایی که از تکتور قومی، دینی یا نژادی برخوردارند، سیاست‌های سرزمینی آن‌ها توجه خاصی را نسبت به واحدهای قومی-نژادی و دینی می‌طلبد (Geana, 2019: 62). در این راستا، انسجام سیاسی و اجتماعی، حفظ و تداوم ثبات، نظم و یکپارچگی، از مهم‌ترین دغدغه‌های همیشگی متفکران علوم سیاسی و اجتماعی این کشورها بوده که مباحث، نظریه‌ها و مفاهیم متعددی پیرامون آن تولید و بازتولید شده است (Dewan, 2018: 40). در ارتباط با انسجام اجتماعی به‌ویژه در کشورهای برخوردار از کثرت قومی، نژادی و دینی، مفهوم هویت از حساسیت خاصی برخوردار است (Schatz, 2019: 16). مفهوم هویت به‌ویژه در شرایط تغییر، بی‌ثباتی و فشار، حائز اهمیت است و گفتگو پیرامون آن شدت می‌گیرد، چراکه هویت پایگاه و منشأ انسجام اجتماعی و حفظ نظم در سطح کلان تلقی شده و لنگرگاه ثبات اجتماعی تلقی می‌گردد. (Salvador, et al, 2020: 39). چراکه هویت، عامل انسجام و وحدت است و خصلت تنظیم‌کنندگی را به تمامی آحاد مردم اعطا می‌نماید و از این رو، تزلزل و کم‌رنگ شدن آن، پایه‌های همبستگی و انسجام را تضعیف می‌کند (Fine, 2020: 273).

کشور ایران، به‌عنوان یک حکومت ملت پایه با برخورداری از اقوام مختلف، یکی از فضاهایی است که مسئله قومیت‌ها در آن اهمیت داشته است. اقوام مختلف ایرانی در جداره‌های مرزی اسکان یافته‌اند که عقبه آن‌ها در ورای مرزها و بیرون از حوزه نفوذ و اثرگذاری حاکمیت ملی قرار دارد. به نظر می‌رسد همانند بیشتر کشورهای غرب آسیا، به هر میزان که از مرکزیت کشور به پیرامون حرکت می‌کنیم، نمادهای همبستگی‌ساز ملی میان اقوام تا اندازه‌ای تضعیف می‌شود (Hammersley and Atkinson, 2019: 33).

در برخی از مناطق ایران که بیشتر مبتنی بر اقوام با مذاهب اقلیت است و دنباله جمعیتی آن‌ها به خارج از کشور کشیده شده، بحران‌هایی وجود داشته است که یکپارچگی سرزمینی

کشور را در مقاطع خاص تاریخی که حکومت مرکزی تضعیف می‌گردد، تهدید می‌کند(محمدیان، ۱۳۸۹: ۳).

در منطقه اورامانات استان کرمانشاه (به‌عنوان یک منطقه از حوزه جغرافیای کردستان)، با توجه به محرومیت‌های قبل از انقلاب اسلامی و به‌رغم تلاش‌های فراوان نظام اسلامی در رفع محرومیت‌های اقتصادی، همچنان در رابطه با اشتغال و آبادانی مطلوب و از طرفی دیگر تلاش‌های جریانات ضدانقلاب در بزرگنمایی این کاستی‌ها، باعث گردیده تاکنون انتظارات نسبی در این مناطق برآورده نشود. گرایش‌های ناسیونالیستی، هواداری از برخی جریان‌های ضدانقلاب فرهنگی مذهبی و امنیتی، پیوستن به گروهک‌های ضدانقلاب و گروهک‌های تکفیری در منطقه خاورمیانه، توجه مضاعف مسئولین ذی‌ربط نسبت به بررسی رابطه هویت مذهبی و امنیت در منطقه اورامانات استان کرمانشاه را می‌طلبد. بی‌تردید بهترین اقدامات شامل پیشگیری امنیتی و تجویز راهکارهای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است که مقدمه آن شناخت این مقوله است. در واقع، واقعیت نیروها و ظرفیت‌های قومی و مذهبی چیزی نیست که مورد غفلت قرار گیرد. بی‌تردید پرداختن به مسئله هویت مذهبی و ارتباطی که با امنیت دارد. با توجه به ساختار گوناگون از نظر قومی، نژادی، مذهبی و فرهنگی جامعه ایرانی و در شرایط بین‌المللی و منطقه‌ای بحران‌زده کنونی، پراهمیت و بسیار حساس است و بدیهی است که تأمل، دقت و حساسیت پژوهندگان و صاحب‌نظران را می‌طلبد. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که هویت مذهبی و امنیت در منطقه اورامانات کرمانشاه، چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند.

ادبیات نظری تحقیق

در زمینه شکل‌گیری بحران‌های قومی-مذهبی در مناطق خاص تعاریف و نظریات متفاوتی وجود دارد؛ به‌طوری که بسیاری از اندیشمندان حوزه مطالعات قومی با دیدگاهی خاص به بررسی بحران‌های موجود پرداخته‌اند؛ بنابراین در این بخش به بررسی مهم‌ترین تعاریف مرتبط با تحقیق و نظریه‌ها پیرامون این بحران‌ها پرداخته می‌شود.

هویت مذهبی

هویت مذهبی نیز یکی از عناصر هویت جمعی است و منظور از آن هویتی است که از منشأ دین کسب تعریف می‌کند و در واقع به تبع دین، خود را تعریف و مشخص می‌سازد (منصورنژاد، ۱۳۸۵: ۱۵). گرایش‌های هویت مذهبی را نیز می‌توان در تعلق خاطر به عناصر؛ ۱. اهمیت دادن به مذهب و تسری نقش آن در همه امور زندگی، ۲. ارجاع به مذهب در اغلب امور زندگی جاری، ۳. تعریف خود به عنوان شخص مذهبی و ۴. تعلق به اجتماعات مذهبی، بیان نمود (حاجیانی، ۱۳۸۹).

امنیت

واژه امنیت، از جمله واژه‌هایی است که به لحاظ برخی شباهت‌ها دارای مفهومی سیال، متنوع و صورتی متغیر بوده که گستره بسیار وسیعی در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی را شامل می‌شود. طبیعی است که ارائه تعریف کامل و جامع برای این‌گونه مفاهیم، کاری دشوار است. (صالح‌نیا، ۱۳۹۵: ۹) امنیت در معنای عینی، یعنی فقدان هر نوع تهدید نسبت به ارزش‌های کسب‌شده و در معنای ذهنی، یعنی فقدان احساس هراس از اینکه ارزش‌های مزبور مورد حمله قرار گیرد (مهری، ۱۳۹۸: ۳۵۳).

امنیت سیاسی

تهدید سیاسی عموماً به عنوان زمینه‌ساز سایر تهدیدها یا مکمل آن‌ها نیز عمل می‌کند. به اعتباری می‌توان چنین تلقی کرد که اساساً تهدید سیاسی متوجه تمامی سازمان‌های دولتی است. هدف از تهدید ممکن است از فشار بر حکومت در مورد سیاست خاصی گرفته تا واژگونی حکومت، جدایی‌طلبی و برهم زدن بافت سیاسی دولت برای تضعیف آن پیش از تهاجم نظامی، متفاوت باشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴).

بنابراین، در بُعد سیاسی امنیت ملی می‌توان به ابعاد فرعی مانند ساختار، ضعف و قوت، کارآمدی، میزان مشروعیت، امنیت دولت، احزاب، مواردی که به مشروعیت نظام‌های

سیاسی بازمی‌گردد، بحث قومیت‌ها و اقلیت‌ها در جوامع، میزان نهادمندی جامعه مدنی در کشورها و شیوه مشارکت سیاسی اشاره کرد (ربیعی، ۱۳۸۳: ۱۳۷).

امنیت اقتصادی

مفهوم امنیت اقتصادی در خلال جنگ سرد، در کشاکش بالا بردن موازنه قدرت، ابتدا در بلوک غرب مطرح شد. در کنار پیمان‌های نظامی، بلوک‌های اقتصادی نیز در سطح بلوک و در مناطق تحت تسلط در سطح منطقه‌ای شکل گرفت؛ اما شکل‌گیری در نظریه‌هایی با مفهوم امنیت اقتصادی به‌طور مشخص پس از جنگ سرد آغاز شد؛ به‌طوری که امنیت اقتصادی به‌عنوان یکی از ابعاد مهم امنیت ملی مطرح گردید (ماندل، ۱۳۷۷: ۱۱۲). جنبه‌های اصلی امنیت اقتصادی عبارت‌اند از رشد اقتصادی و توزیع اقتصادی کالاها و خدمات. هدف امنیتی در این رابطه افزایش سلامتی اقتصاد ملی از طریق بهبود نسبی آن در مقایسه با شرایط اقتصاد در گذشته و همین‌طور بهبود شرایط فعلی آن در مقایسه با دیگر کشورها است یا بنا به گفته ماندل: «امنیت اقتصادی عبارت است از میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم در بازارهای بین‌الملل» (همان: ۱۰۸).

امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی در حقیقت حدفاصلی است از امنیت ملی که برای مردم یک جامعه ملموس و عینی بوده و با آن به‌طور روزمره سروکار دارند. امنیت اجتماعی مبنای قضاوت در مورد میزان وجود امنیت به مفهوم کلی در جامعه بوده و توانایی دولت‌ها با آن سنجیده می‌شود. به اعتباری امنیت اجتماعی را می‌توان در طبقه‌بندی و سلسله‌مراتب امنیت در طبقات پایین قرار داد. امنیت اجتماعی زیربنای امنیت ملی در مراحل بالاتر محسوب می‌شود و به نوعی ابتدایی‌ترین وظایف دولت‌ها برقراری امنیت اجتماعی است. از حیث نظری ناهنجاری‌های اجتماعی، قتل، سرقت، گسترش مواد مخدر، گسیختگی‌های اخلاقی، منازعات قومی و بحران‌های هویت در بحث امنیت اجتماعی مطرح می‌باشند (ربیعی، ۱۳۸۳: ۱۵۰).

امنیت فرهنگی

فرهنگ و به‌طور اخص مذهب، در سال‌های دور به‌عنوان یک عامل «امنیت‌ساز» در دولت‌های ملی و «امنیت‌سوز» در مناقشات میان دولت‌ها مطرح بوده است. پس از جنگ سرد نیز شاهد نوعی از این‌گونه منازعات بوده‌ایم که نمونه بارز آن در منطقه بالکان رخ داده است. در چند سال اخیر به دنبال رشد اقتصادی سرسام‌آور ژاپن و پیدایش غول اقتصادی جدید «چین» و به‌خصوص بعد از یازده سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی، بار دیگر امنیت ملی و امنیت جهانی ارتباط عمیق‌تری با مقولات فرهنگی یافت. بعد از سال‌ها بی‌توجهی و سایه‌افکنی نگره‌های ساختاری و عقلانی بر مباحث علوم سیاسی فرهنگی، بار دیگر به‌عنوان یک عنصر اساسی مورد توجه قرار گرفته است. در حالی که هنوز عده زیادی از اندیشمندان علوم اجتماعی، فرهنگ را مقوله‌ای غیرعلمی تصور می‌کنند، تعداد فزاینده‌ای از اندیشمندان علوم سیاسی به دنبال گشودن رهیافت جدیدی بر مقوله فرهنگ می‌باشند (ریبیعی، ۱۳۸۳: ۱۵۰).

امنیت ملی

«امنیت ملی به معنای آزادی نسبی یا مطلق یک کشور از حملات احتمالی یا خرابکاری‌های سیاسی یا اقتصادی همراه با قدرت حمله متقابل بر ضد کشوری که آن را مورد تهاجم قرار داده با تأثیر تعیین‌کننده است» (Elliot, 1984: 71). به بیان ریچارد کوپر: «امنیت ملی به معنی توان جامعه در حفظ و بهره‌گیری از فرهنگ و ارزش‌هایش است» (Cimbeth, 1984: 24). روی هم رفته می‌توان گفت که امنیت ملی شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزء مسئولیت حکومت‌های ملی است تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (ماندل، ۱۳۸۷: ۵۲).

نظریه محرومیت نسبی

تئوری محرومیت نسبی برای تبیین منشأ بحران‌های اجتماعی، سیاسی و قومی در مطالعات اجتماعی کاربرد زیادی دارد. مقوله یا مفهوم محوری این نظریه «محرومیت» است. محرومیت همان‌گونه که از معنای لغوی آن نیز استفاده می‌شود، به‌طور ضمنی ناظر بر شرایطی نابرابر میان اجزای یک جامعه است. شرایطی که در آن، برخی از شهروندان از امکانات، امتیازات و بهره‌مندی‌های بیشتری نسبت به برخی دیگر بهره‌مندند و گروه نابرخوردار در نسبت‌سنجی میان وضعیت خود و وضعیت گروه برخوردار به احساسی دست می‌یابند که «محرومیت» نامیده می‌شود. نکته اساسی در تحلیل محرومیت به‌عنوان یک عنصر تأثیرگذار بر رفتار جمعی، این است که آیا محرومیت یا عدم برخورداری از برخی امتیازات امری طبیعی است (وجود آن طبیعی جلوه می‌کند) یا مصنوعی و غیرمصنوعی، محرومیت آنجا که غیرطبیعی و نابحق جلوه می‌نماید، به عاملی تأثیرگذار در رفتار جمعی تبدیل می‌شود. به همین دلیل است که نقش عامل ذهنی یا احساس محرومیت امری مهم تلقی می‌شود. طبیعی است در اجتماعاتی که بافت و ساختار سنتی داشته و اکنون به سوی صنعتی شدن و تغییر مناسبات اجتماعی و دیگر الگوهای رفتار جمعی پیش می‌رود، طبقاتی از جامعه که از روند تحولات انتفاع زیادی نبرده و با پدیده محرومیت به‌عنوان عاملی غیرطبیعی مواجه گردیده‌اند، احساس محرومیت کنند و پیدایش چنین احساسی منشأ اعتراضات و دیگر رفتارهای خشونت‌آمیز جمعی گردد بر اساس این دیدگاه، شورش و بحران‌های سیاسی هنگامی صورت می‌گیرد که معترضین به این نتیجه برسند، که بنا به دلایل و عواملی از امکانات موجود یا آنچه مورد انتظارشان است کمتر از آنچه حقتشان است، دریافت می‌کنند. از این رو برای دست یافتن به حقوق و منافع بیشتر یا تسکین سرخوردگی ناشی از محرومیت به پرخاشگری و خشونت سیاسی متوسل می‌شوند (سیف‌زاده و گلپایگانی، ۱۳۸۸: ۷۱).

نظریه کنش ارتباطی

هابرماس، تضادها و تعارضات و بحران هویت‌های موجود را ناشی از نبود آزادی و مشارکت حقیقی مردم در سرنوشت خویش می‌داند. به نظر او وجود جوی آزاد و دوری از سلطه برای ایجاد گفتگویی آزاد و خردمندانه و نیز مشارکت نظری و عملی افراد در حوزه عمومی است. بنا به اعتقاد او از برآیند این امور تکامل اجتماعی انسانی در قالب جامعه‌ای مدنی پدید می‌آید (عبداللهی، ۱۳۷۵: ۱۳۶).

نظریه فرقه‌های هملتون

هملتون (۱۳۸۷: ۳۳۷) می‌گوید: فرقه‌ها به خودی خود جذابیتی ندارند. فرقه‌ها از بسیاری جهات تجارب مذهبی هستند که به محقق این فرصت را می‌دهد که اعتقاد مذهبی را در ناب‌ترین صورت آن و بدون شائبه پیچیدگی‌های سازمانی و آموزه‌های کلیسا و انجمن‌های مذهبی از دیرباز استقرار یافته، بررسی کند. فرقه‌ها همچنین این فرصت را فراهم می‌سازند تا اندیشه و باورداشت‌ها، سبک‌های زندگی و سازمانی به کلی نوپدید و زمینه‌های اجتماعی آن‌ها، مورد بررسی قرار گیرد.

نظریه رابرتسون

رابرتسون (۱۹۷۲) برای استخراج چهارگانه‌اش از سازمان‌های مذهبی (بیشتر در مسیحیت) از ویژگی‌های مورد نظر ویلسون استفاده کرده است. او در طبقه‌بندی‌اش از دو رشته متمایز برای ایجاد چهار مقوله استفاده می‌کند. این دو رشته متمایز عبارت‌اند از:

۱. عضویت فراگیر که بر روی همگان باز است. در برابر عضویت محدود که موقوف به آزمایش یا دارا بودن شرایط شایستگی است.

۲. ادعای انحصار حقیقت: یا در صورت به رسمیت شناختن گروه‌های دیگر خود را دارنده حقیقت اساسی می‌داند (هملتون، ۱۳۷۷: ۳۴۶-۳۴۵). ادعای انحصار حقیقت، یا برجستگی اساسی در میان دیگر انجمن‌های دینی ویژگی خاصی است که انگیزه جدایی از بدنه اصلی

مذهب مادر می‌شود. این انحصار یا برجسته دیدن تقریباً بر اساس شرایط اجتماعی یا معرفتی، پدید می‌آیند که سرانجام سبب می‌شوند که یک گروه مذهبی یا فرقه، دینی از مذهب مادر جدا شده و خود را متمایز ساخته و به مخالفت با اصول حاکم رسمی بپردازد (ثقفی، ۱۳۸۹: ۳۸۱-۳۸۰). ثقفی یکی از عمده‌ترین دلایل اختلاف را تعصب نژادی در صدر اسلام و در موارد دیگر می‌داند.

نظریه هانگیتون و هابرماس

از آنجایی که هانگیتون بنیاد دینی بهره‌مند از فناوری نوین را تهدیدی بسیار جدی ارزیابی می‌کند، اقلیت‌گرایی دینی در اندیشه وی، چهره‌ای کاملاً منفی می‌یابد که باید سرکوب شود (هانگیتون، ۱۳۷۸)؛ اما از سوی دیگر هابرماس، اندیشمند اجتماعی معاصر، معتقد است که اقلیت دینی می‌تواند وجودی ماهیت‌شناسانه داشته باشد و از این حیث همچنان موضوعی معنادار باشد؛ اما از حیث سیاسی- اجتماعی، باید به پدیده‌ای فارغ از تنش و تعارض- با پذیرش محدودیت اصول لیبرال دموکراسی- تبدیل شود؛ به عبارت دیگر از منظر وی، مدعیان سیاسی گروه‌های دینی باید تا حد امکان تضعیف و اقلیت‌های دینی به حاشیه معادلات سیاسی- اجتماعی رانده شوند (افتخاری، ۱۳۸۳: ۷۹-۷۸).

نظریه احساس هویت‌ستیزی (خوانش هویت‌ستیزانه از سیاست‌های نظام)

گار در الگوی تحلیلی خود در رابطه با اقلیت‌گرایی دینی به این نکته اشاره می‌کند که یکی از شاخه‌های عینی اقلیت‌گرایی دینی، هویت‌ستیزی است که به صورت اتخاذ سیاست‌های تحمیلی از سوی اکثریت برای تضعیف یا نفی هویت دینی اقلیت مذکور و استحاله آن در درون چارچوب پیشنهادی اکثریت از یک طرف و مقاومت اقلیت دینی در مقابل این سیاست- حتی به قیمت تعارض با هویت ملی- از طرف دیگر تجلی می‌نماید. در صورت وجود چنین ستیزی است که گروه‌های دینی به میزان زیادی در معرض اقلیت‌گرایی دینی قرار می‌گیرند (افتخاری، ۱۳۸۳: ۱۶۰). این مفهوم را می‌توان احساس

هویت‌ستیزی حکومت مرکزی از سوی مردم و برداشت هویت‌ستیزانه از سیاست‌های مذهبی نظام تعریف کرد.

نظریه اقلیت‌گرایی افراطی افتخاری

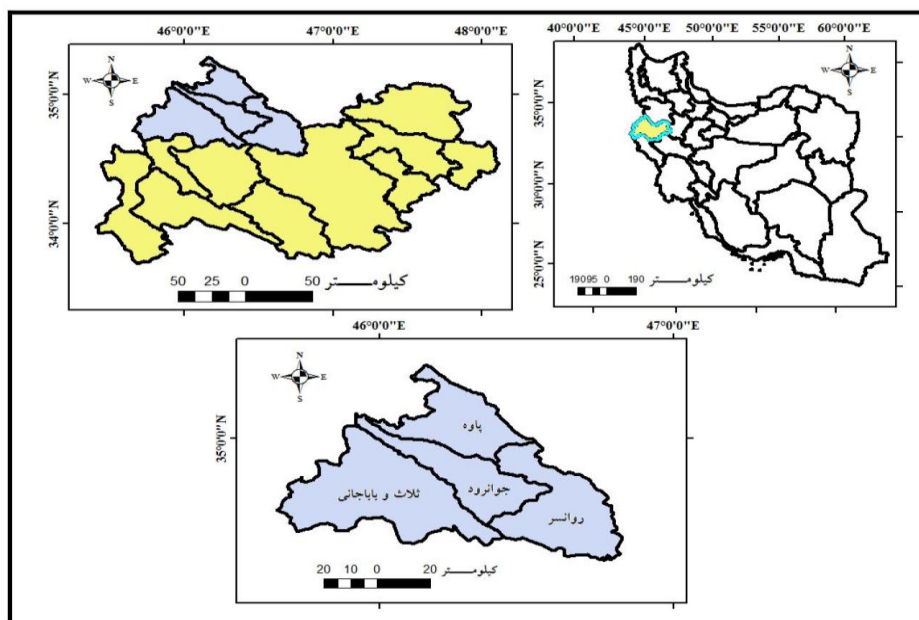
افتخاری در کتابی تحت عنوان اقلیت‌گرایی دینی به بررسی مسئله اقلیت و اقلیت‌گرایی دینی و مذهبی در دو بخش هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه در سطح نظری و تئوریکي پرداخته است. وی سعی کرده است با تشخیص و تعیین مجموعه‌ای از آگزیوم‌ها یا گزاره‌های خاص در نهایت اقلیت‌گرایی دینی را در چارچوب یک مدل تئوریکي با استفاده از ارتباط بین گزاره‌های تدوین‌شده، طراحی کند. او یک الگوی مرکب از شاخص‌های اقلیت‌گرایی دینی در دو سطح هستی‌شناسی و معرفت‌شناسی تهیه کرده است که عبارت است از شاخص هویت مستقل گروه اقلیت، آگاهی جمعی و تلقی منفی از اکثریت که هر سه در حوزه هستی‌شناسی قرار دارند و شاخص‌های حوزه معرفت‌شناسی که مهم‌ترین و اصلی‌ترین آن وجود تبعیض نسبت به اقلیت، هویت‌ستیزی اکثریت نسبت به اقلیت، سازمان‌گرایی سیاسی اقلیت دینی و حمایت نیروهای خارجی (افتخاری، ۱۳۸۳: ۱۸۹)؛ این شاخص‌ها تشکیل‌دهنده و عوامل ایجابی در تبدیل یک اقلیت دینی به یک اقلیت‌گرایی دینی هستند.

محیط‌شناسی تحقیق

استان کرمانشاه

استان کرمانشاه با مساحتی حدوداً ۲۵۰۰۸ کیلومتر مربع و تقریباً ۱/۵ درصد از کل مساحت کشور ایران و در غرب آن بین ۳۳ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۱۱ دقیقه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۲۴ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۷ دقیقه طول شرقی نسبت به نصف‌النهار گرینویچ قرار دارد. این استان از شمال با استان کردستان، از شرق با استان همدان، از جنوب شرق و جنوب با استان‌های لرستان و ایلام و از غرب به کشور عراق

محدود می‌گردد. این استان در بیشترین طول و عرض خود به ترتیب حدود ۲۰۰ و ۱۲۲ کیلومتر است. این استان دارای ۱۴ شهرستان به نام‌های: اسلام‌آباد غرب، دالاهو، سنقر، صحنه، کنگاور، هرسین، پاوه، جوانرود، روانسر، ثلاث باباجانی، گیلانغرب، سرپل ذهاب، قصر شیرین و کرمانشاه است (ادبی، ۱۳۸۸: ۴). اکثر ساکنان این استان به زبان کردی تکلم می‌کنند.

نقشه شماره (۱) - موقعیت سیاسی منطقه اورامانات استان کرمانشاه

مأخذ: استانداری کرمانشاه

منطقه اورامانات ناحیه‌ای کوهستانی است که بخش اعظم آن در ایران و در استان‌های کرمانشاه و کردستان واقع شده است و حدود جغرافیایی آن بدین شرح است: از شمال به سنندج و مریوان، از جنوب به شهرستان دالاهو، از غرب به کردستان عراق و از شرق به شهرستان کامیاران منتهی می‌شود. قسمتی از اورامانات که در خاک ایران قرار دارد شامل دو بخش است: بخش شمالی اورامانات در محدوده شهرستان‌های مریوان، سروآباد و کامیاران در استان کردستان و بخش جنوبی آن در محدوده شهرستان‌های پاوه، روانسر، جوانرود و ثلاث باباجانی در استان کرمانشاه قرار گرفته است. منطقه اورامانات استان کرمانشاه با

مساحت تقریبی ۴۳۹۰ کیلومتر مربع در حدود ۱۷.۴ درصد از کل استان را شامل می‌شود. بر اساس آخرین تقسیمات اداری سیاسی این منطقه شامل چهار شهرستان، ده شهر، نه بخش و ۲۱ دهستان است (مرکز آمار ایران، سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). این منطقه به‌طور متوسط در ارتفاع ۱۶۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد. ساکنین این منطقه کرد بوده و به دو گویش هورامی و سورانی (جافی) تکلم می‌کنند و مذهب آن‌ها سنی شافعی است.

روح جمعی حاکم بر منطقه اورامانات، احترام و تقدس آرمان‌های کرد است. مردم این منطقه به تناسب محیط و فرهنگی و اجتماعی هویت خود را سازمان می‌دهند و به لحاظ هویتی دارای دو هویت قومی - مذهبی (در سطح خرد) و هویت ملی ایرانی (در سطح کلان) می‌باشند. مردم منطقه هویت قومی، ارزش‌ها و نمادها و عقاید و رسوم آن را به‌خوبی درک کرده و باور دارند باید سرمایه فرهنگی قوم خویش را به نسل‌های آینده منتقل نمایند. در برهه‌های زمانی مختلف، ناامنی‌های گوناگون قومی - مذهبی در منطقه اورامانات استان کرمانشاه توسط گروه‌های تجزیه‌طلب، ایجاد شده است. در شرایط بین‌المللی و منطقه‌ای کنونی، جریانات تجزیه‌طلب قومی و مذهبی که سابقه فعالیت آن‌ها در منطقه به قبل و بعد از انقلاب اسلامی برمی‌گردد، در حال بسترسازی و سوق دادن هویت قومی به سمت ملی‌گرایی قومی و هویت مذهبی به سمت افراط‌گرایی مذهبی و ایجاد ناامنی در این منطقه هستند.

جدول ۱- جمعیت منطقه اورامانات استان کرمانشاه

ردیف	شهرستان	مرد	زن	جمع
۱	پاوه	۳۰.۴۵۹	۲۹.۹۷۲	۶۰.۴۳۱
۲	جوانرود	۳۸.۲۹۴	۳۶.۸۷۵	۷۵.۱۶۹
۳	روانسر	۲۴.۳۸۰	۲۳.۲۷۷	۴۷.۶۵۷
۴	ثلاث باباجانی	۱۷.۹۸۸	۱۷.۲۳۱	۳۵.۲۱۹
جمع		۱۱۱۱۲۱	۱۰۷۳۵۵	۲۱۸۴۷۶

منبع: سالنامه آماری سال ۱۳۹۵ استان کرمانشاه - درگاه ملی آمار ایران

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق با روش پیمایشی^۱ انجام گرفت و داده‌های آن با ابزار پرسش‌نامه کتبی محقق‌ساخته به صورت عملیات میدانی، گردآوری گردید. روایی^۲ صوری و محتوایی ابزار اندازه‌گیری یعنی پرسشنامه بر اساس نظر خبرگان به دست آمده و اساتید محترمی که در این حوزه صاحب‌نظر بوده‌اند، پس از بررسی پرسشنامه آن را تأیید کرده‌اند. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای متغیرها و شاخص‌های مختلف پرسشنامه حاکی از پایا بودن ابزار مورد استفاده است.

جامعه آماری و حجم نمونه

حجم جامعه آماری مورد نظر در منطقه اورامانات - ۱۵ تا ۶۵ سال - بالغ بر ۱۷۰ هزار نفر است و از آنجایی که هدف تحقیق تعمیم نتایج آن به جامعه آماری است؛ بنابراین از جامعه آماری، با توجه به چهار صفت کرد بودن، اهل سنت (شافعی‌مذهب) بودن، بالغ بودن، بالای ۱۵ سال سن و سکونت دائمی در منطقه - نمونه‌گیری احتمالی به عمل آمده است. حجم نمونه این پژوهش با استفاده از فرمول «کوکران» و با ضریب اطمینان ۹۵ درصد، ۳۸۳ نفر برآورد شد. حجم جامعه آماری در روش نخبگی متشکل از مسئولین امنیتی در استان مذکور بوده است که میزان آن‌ها ۱۵ نفر برآورد گردید.

روش نمونه‌گیری

تکنیک نمونه‌گیری احتمالی مطلوب برای این پژوهش، تکنیک نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای متناسب با حجم جامعه آماری شهرستان‌ها و شهر و روستاها و ... است. در بخش پیمایشی، فرایند انتخاب نمونه‌های بررسی شده به این ترتیب بوده است که در مرحله اول (سطح اول خوشه) هر چهار شهرستان منطقه انتخاب شده است که پاوه، جوانرود، روانسر و ثلاث باباجانی است. نحوه انتخاب نمونه‌ها به این شکل بوده است که برای هر

1. Survey.
2. Validity.

شهرستان متناسب با حجم جامعه آماری، حجم نمونه انتخاب شده و بر اساس جمعیت در بین، بخش و شهرهای آن‌ها توزیع شده است.

شاخص‌های تحقیق

در ارتباط با مسئله هویت، امنیت ملی و قومیت، بیشتر نظریه‌های ارائه شده توسط نظریه پردازان غربی بوده که هیچ یک به تنهایی نمی‌تواند تبیین‌گر مسائل جامعه ایرانی باشد؛ بنابراین به منظور بررسی هویت و قومیت در ایران، ضروری است که ساختار اجزاء و مؤلفه‌های آن با ساختار اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جغرافیایی ایران انطباق داشته باشد. از این رو، در پژوهش حاضر با تلفیق نظریه‌های پیش‌گفته، شاخص‌ها و گویه‌های امنیت و هویت مذهبی به منظور عملیاتی‌سازی آن در منطقه مورد مطالعه (اورامانات) استخراج شده است (جدول ۲ و ۳).

جدول ۲- شاخص‌ها و گویه‌های امنیت

متغیر	شاخص‌ها	گویه‌ها
سیاسی امنیت		حفظ یکپارچگی کشور
		حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور
		حفظ و تأمین امنیت در برابر هجوم بیگانگان / مقابله با اشرار مسلح و تروریست
		همراهی با احزاب تجزیه طلب قومی
		شرکت در دفاع از کشور
		همراهی با احزاب تجزیه طلب افراطی مذهبی
		اعتماد به قانون اساسی
		همکاری با قدرت سیاسی
		حمایت از تصمیمات دولت
		میزان اعتماد به نظام سیاسی و جریان‌های سیاسی
		افزایش قاچاق سلاح و مهمات
		فقر و محرومیت
اشتغال و بیکاری		

متغیر	شاخص‌ها	گویه‌ها
اقتصادی		بهره‌برداری از بازار و فرصت‌های اقتصادی کشورهای هم‌جوار
		امنیت سرمایه‌گذاری
		میزان دسترسی افراد به ضروریات زیستی
		توزیع عادلانه ثروت
اجتماعی		برخوررداری از مزایای اجتماعی
		میزان جرم و جنایت
		میزان احساس امنیت روانی
		افزایش مهاجرت‌ها
فرهنگی		احساس عقب‌ماندگی
		تقویت گرایش‌های قومی و مذهبی
		حفظ و ایمنی الگوهای سنتی (زبان، فرهنگ، نژاد و ...)
		از بین رفتن بن‌مایه‌های فرهنگی محلی
فرهنگی		قرار گرفتن ارزش‌ها و تعلقات گروهی در مقابل ارزش‌ها و تعلقات گروهی ملی
		همراهی با نظام در برابر تهاجم فرهنگی دشمن
		میزان علاقه‌مندی به سیاست‌های فرهنگی نظام

جدول ۳- شاخص‌ها و گویه‌های هویت مذهبی

متغیر	شاخص	گویه
هویت مذهبی	فرهنگ مذهبی	اعتقاد به حل مسائل زندگی توسط قوانین مذهبی
		توجه و احترام به روحانیت
فرهنگ مذهبی		اعتقاد به تأثیر مذهب در زندگی فردی
		دخالت دادن عقاید مذهبی در تصمیم‌گیری‌های روزمره
فرهنگ مذهبی		کامل شدن شخصیت با عقاید مذهبی
		توجه به تربیت مذهبی فرزندان
فرهنگ مذهبی		تلاش در جذب دیگران به سمت مذهب خود
		پیروی کردن از راهنمایی‌های بزرگان دینی
فرهنگ مذهبی		اعتقاد به دفاع از عقاید مذهبی
		داشتن حس خوب نسبت به مذهبی بودن خویش
		گفتگو با دیگران در خصوص مسائل مذهبی

متغیر	شاخص	گویه
	تعصب	انتخاب بین هویت قومی و مذهبی
	مذهبی	دفاع از عقاید مذهبی در برابر تضعیف آن توسط دیگران
		علاقه به برنامه‌های مذهبی صداوسیما
	رفتار	خواندن کتب مذهبی
	مذهبی	شرکت در مراسمات مذهبی
		شرکت در نماز جماعت
	خود	میزان مذهبی بودن فرد به نظر خودش
	برچسب‌زنی	اعتقاد به تأثیر مذهب در زندگی فردی
	مذهبی	احساس خوب داشتن از اینکه دیگران مذهبش را بدانند
		پاسخگو بودن مذهب در برابر مشکلات عمده دنیای امروزی
	منزلت	تربیت مذهبی بچه‌ها توسط مدارس
	مذهبی در	جدایی دین از سیاست
	زندگی	در رأس کار بودن مذهب‌یون
	جمعی	نظر در صورت اختلاف با نظر اکثریت مردم
		زندگی بدون مذهب
		ضرورت وجود دین و مذهب برای ساختن یک جامعه خوب
		شرکت در نماز جماعت
	تعهد به	شرکت در مراسمات مذهبی
	اجتماع	انتخاب دوست / داشتن ارتباط با افراد غیرمذهبی
	مذهبی	اعتماد به افراد مذهبی
		چاپ کتب مخالف عقاید غیردینی
		لذت بردن از بودن با افراد هم‌مذهب
	مدارا و	اعتقاد به برحق بودن تمام ادیان و فرق
	تساهل	صحیح بودن ایمان و عقاید مذهبی خویش
	مذهبی	لذت بردن از بودن با افراد هم‌مذهب

بررسی پایایی^۱ متغیر هویت مذهبی

جدول ۴ - پایایی متغیر هویت مذهبی

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.867	.877	7

همان طور که ملاحظه می شود، مقدار به دست آمده آلفای کرونباخ متغیر هویت مذهبی، ۰/۸۷۷ است که بالاتر از ۰/۷ است، بنابراین مؤلفه های مفهوم همگرایی دارای پایایی بالایی بوده و همساز می باشند.

بررسی پایایی متغیر امنیت

جدول ۵ - پایایی متغیر امنیت

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.730	.739	4

همان طور که ملاحظه می شود، مقدار به دست آمده آلفای کرونباخ متغیر امنیت، ۰/۷۳۹ است که بالاتر از ۰/۷ است، بنابراین مؤلفه های مفهوم همگرایی دارای پایایی بالای بوده و همساز می باشند.

یافته های تحقیق

از ۳۸۳ پرسش نامه ای که بین مردم منطقه توزیع گردید، ۳۵۹ پرسشنامه جمع آوری شد. یافته های جمعیت شناختی این پژوهش به شرح زیر است:

۱. دامنه سنی پاسخ دهندگان بین ۱۶ الی ۶۵ سال است و میانگین سنی آن ها تقریباً ۲۸ سال بوده است.

۲. ۵۹ درصد (۲۱۳ نفر) از پاسخ دهندگان مجرد، ۳۸ درصد (۱۳۷ نفر) متأهل و سه درصد (۹ نفر) مطلقه می باشند.

1. Reliability.

۳. از ۳۵۹ پاسخگو، ۲۸۷ نفر (۷۹.۹ درصد) مرد و ۷۱ نفر (۱۹.۸ درصد) زن است. یک نفر نیز جنسیت خود را اعلام ننموده است.
۴. از ۳۵۹ پاسخگو، شش نفر (دو درصد) از پاسخگویان دارای تحصیلات ابتدایی، ۴۵ نفر (۱۲ درصد) راهنمایی، ۱۶۸ نفر (۴۷ درصد) متوسطه، ۱۲۳ نفر (۳۴ درصد) کارشناسی، ۱۳ نفر (چهار درصد) کارشناسی ارشد و بالاتر و سه نفر (یک درصد) حوزوی است. یک نفر نیز تحصیلات خود را بیان ننموده است.
۵. از ۳۵۹ پاسخگو، ۳۷ نفر (۱۱ درصد) دارای شغل دولتی، ۱۱ نفر (سه درصد) شرکتی، ۲۲۳ نفر (۶۲ درصد) آزاد و ۸۷ نفر (۲۴ درصد) سایر می‌باشند. یک نفر نیز شغل خود را بیان ننموده است.
۶. از ۳۵۹ پاسخگو ۴۹ نفر (۶.۱۳ درصد) ساکن ثلاث، ۱۲۱ نفر (۷.۳۳ درصد) ساکن جوانرود، ۱۰۳ نفر (۷.۲۸ درصد) ساکن پاوه و ۸۶ نفر (۲۴ درصد) ساکن روانسر بوده‌اند.

بررسی متغیر هویت مذهبی و مؤلفه‌های آن در اورامانات

جدول ۶- بررسی متغیر هویت مذهبی در بین مردم اورامانات

		هویت مذهبی	مداوا و تساهل مذهبی	تعهد به اجتماع مذهبی	منزلت مذهبی در زندگی جمعی	خود برچسب‌زنی مذهبی	رفتار مذهبی	تعصب مذهبی	فرهنگ مذهبی
N	Valid	359	359	359	359	359	359	359	359
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		3.7954	3.8593	3.5928	3.7465	3.9053	3.7068	3.8705	3.8866
Std. Deviation		.63575	.95448	.83382	.76339	.87503	.88253	.88236	.76366
Range		3.89	4.00	4.00	3.43	4.00	4.00	4.00	4.00
Minimum		1.11	1.00	1.00	1.57	1.00	1.00	1.00	1.00
Maximum		5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00
Percentiles	25	3.4803	3.5000	3.0000	3.4286	3.3333	3.2500	3.5000	3.5000
	50	3.8330	4.0000	3.6000	3.7143	4.0000	3.7500	4.0000	4.0000
	75	4.2112	4.5000	4.2000	4.2857	4.6667	4.2500	4.5000	4.4000

بررسی فوق حاکی از آن است که گرایش به هویت مذهبی ۳.۷۹۵۴ است. در بین مؤلفه‌های هویت مذهبی، خود برچسب‌زنی مذهبی بالاترین نمره یعنی ۳.۹۰۵۳ را کسب نموده و کمترین نمره نیز متعلق به مؤلفه تعهد به اجتماع مذهبی با نمره ۳.۰۹۲۸ است.

بررسی متغیر امنیت و مؤلفه‌های آن در اورامانات

جدول ۷- بررسی متغیر امنیت و مؤلفه‌های آن در بین مردم اورامانات

		امنیت سیاسی	امنیت اقتصادی	امنیت اجتماعی	امنیت فرهنگی	امنیت
N	Valid	359	359	359	359	359
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		3.9315	3.6753	3.5608	3.7476	3.7288
Std. Deviation		.78576	.57179	.61969	.65990	.49365
Range		4.00	3.43	3.50	4.00	3.69
Minimum		1.00	1.57	1.50	1.00	1.31
Maximum		5.00	5.00	5.00	5.00	5.00

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، متغیر امنیت در منطقه اورامانات استان کرمانشاه، ۳۰۷۲۸ را کسب نموده است. در بین مؤلفه‌های آن، امنیت سیاسی بالاترین نمره یعنی ۳۰۹۳۱۵ را کسب نموده و کمترین نمره نیز متعلق به مؤلفه امنیت اجتماعی با نمره ۳۰۵۶۰۸ است.

آزمون فرضیه

با بررسی مؤلفه‌ها و ابعاد تحقیق با آزمون نرمالیته کولموگوروف آسیرمینف مشخص گردید که تمامی مؤلفه‌ها دارای توزیع نرمال می‌باشند، بنابراین می‌توان از ضریب همبستگی پیرسون برای آزمون فرضیه رابطه‌ای بهره برد. جهت اثبات فرضیه تحقیق بایستی ابتدا در سطح خردتر به بررسی رابطه بین هویت مذهبی با هر یک از ابعاد امنیت پرداخته شود:

۱) اثبات رابطه بین هویت مذهبی و امنیت سیاسی

جدول ۸- رابطه بین هویت مذهبی و امنیت سیاسی

		هویت مذهبی	امنیت سیاسی
هویت مذهبی	Pearson Correlation	1	.438**
	Sig. (2-tailed)		.000
امنیت سیاسی	Pearson Correlation	.438**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

نتایج آزمون همبستگی نشان می‌دهد که رابطه معنی‌داری بین هویت مذهبی و امنیت سیاسی در اورامانات وجود دارد و فرضیه تأیید می‌گردد. با توجه به اینکه رابطه مثبت است، افزایش گرایش به هویت مذهبی بر امنیت سیاسی منطقه تأثیر مثبت می‌گذارد.

۲) اثبات رابطه بین هویت مذهبی و امنیت اقتصادی

جدول ۹- رابطه بین هویت مذهبی و امنیت اقتصادی

	هویت مذهبی	امنیت اقتصادی
هویت مذهبی	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	.277**
امنیت اقتصادی	Pearson Correlation	.277**
	Sig. (2-tailed)	1
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).		

همان‌طور که مشاهده می‌شود، رابطه معنی‌داری بین هویت مذهبی و امنیت اقتصادی در اورامانات وجود دارد و فرضیه تأیید می‌گردد. با توجه به اینکه رابطه مثبت است افزایش گرایش به هویت مذهبی بر امنیت اقتصادی منطقه تأثیر مثبت می‌گذارد. رابطه بین هویت مذهبی و امنیت اقتصادی نسبت به مؤلفه‌های دیگر امنیت از شدت کمتری برخوردار است.

۳) اثبات رابطه بین هویت مذهبی و امنیت اجتماعی

جدول ۱۰- رابطه بین هویت مذهبی و امنیت اجتماعی

	هویت مذهبی	امنیت اجتماعی
هویت مذهبی	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	.362**
امنیت اجتماعی	Pearson Correlation	.362**
	Sig. (2-tailed)	1
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).		

نتیجه آزمون همبستگی بیانگر رابطه معنی داری بین هویت مذهبی و امنیت اجتماعی در اورامانات است و فرضیه تأیید می‌گردد. با توجه به اینکه رابطه مثبت است، افزایش گرایش به هویت مذهبی بر امنیت اجتماعی منطقه تأثیر مثبت می‌گذارد.

۴) اثبات رابطه بین هویت مذهبی و امنیت فرهنگی

جدول ۱۱- رابطه بین هویت مذهبی و امنیت فرهنگی

		هویت مذهبی	امنیت فرهنگی
هویت مذهبی	Pearson Correlation	1	.474**
	Sig. (2-tailed)		.000
امنیت فرهنگی	Pearson Correlation	.474**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، رابطه مثبت معنی دار مؤثری بین هویت مذهبی و امنیت فرهنگی در اورامانات وجود دارد و فرضیه تأیید می‌گردد. با توجه به اینکه رابطه مثبت است افزایش گرایش به هویت مذهبی بر امنیت فرهنگی منطقه تأثیر مثبت می‌گذارد. رابطه بین هویت مذهبی و امنیت فرهنگی نسبت به دیگر مؤلفه‌های امنیت از شدت بیشتری برخوردار است.

اثبات فرضیه اصلی تحقیق: بین هویت مذهبی و امنیت در اورامانات استان کرمانشاه رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول ۱۲ - آزمون فرضیه شماره ۵

		هویت مذهبی	امنیت
هویت مذهبی	Pearson Correlation	1	.526**
	Sig. (2-tailed)		.000
امنیت	Pearson Correlation	.526**	1
	Sig. (2-tailed)	.000	
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).			

مطابق با آنچه که در اثبات رابطه هویت مذهبی و ابعاد چهارگانه امنیت (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی) بیان شد و همان طور که در آزمون فرضیه اصلی ملاحظه می شود، رابطه مثبت و معنی دار مؤثری بین هویت مذهبی و امنیت در اورامانات وجود دارد و فرضیه تأیید می گردد. با توجه به اینکه رابطه مثبت است افزایش گرایش به هویت مذهبی اصیل (و نه افراط گرایی) بر امنیت منطقه تأثیر مثبت می گذارد.

در نهایت برای اثبات رابطه بین ابعاد هویت مذهبی و ابعاد امنیت در منطقه اورامانات، فرضیه تحقیق که پاسخ به سؤال تحقیق بود، مورد ارزیابی قرار گرفت و نتایج آزمون همبستگی پیرسون به شرح زیر است:

جدول ۱۳- رابطه بین زیر مؤلفه های هویت مذهبی و زیر مؤلفه های امنیت

فرهنگی	اجتماعی	اقتصادی	سیاسی	امنیت / هویت مذهبی
۰.۳۷۱** sig: 0/000	۰.۲۷۳**	۰.۲۰۶** sig: 0/000	۰.۳۱۵** sig: 0/000	فرهنگ مذهبی
۰.۳۳۲** sig: 0/000	۰.۲۳۵**	۰.۱۷۰** sig: 0/001	۰.۲۱۲** sig: 0/000	تعصب مذهبی
۰.۴۱۱** sig: 0/000	۰.۲۷۵**	۰.۲۱۵** sig: 0/000	۰.۳۷۴** sig: 0/000	رفتار مذهبی
۰.۳۶۳** sig: 0/000	۰.۲۸۴**	۰.۱۶۶** sig: 0/002	۰.۳۶۷** sig: 0/000	خود برچسب زنی مذهبی
۰.۴۴۷** sig: 0/000	۰.۳۶۳**	۰.۲۶۳** sig: 0/000	۰.۳۶۷** sig: 0/000	منزلت مذهبی در زندگی جمعی
۰.۳۵۳** sig: 0/000	۰.۳۰۴**	۰.۱۹۵** sig: 0/000	۰.۲۴۲** sig: 0/000	تعهد به اجتماع مذهبی
۰.۲۲۸** sig: 0/000	۰.۲۱۲**	۰.۲۳۷** sig: 0/000	۰.۳۹۸** sig: 0/000	مدارا و تساهل مذهبی

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

همان گونه که در جدول فوق ملاحظه می شود، بین تمام ابعاد هویت مذهبی و ابعاد امنیت رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد؛ بنابراین این فرض نیز تأیید می گردد.

بحث و نتیجه گیری

در ایران رابطه ای مستقیم بین هویت های قومی و مذهبی با هویت ملی وجود دارد، به طوری که اقوام ایرانی ساکن در پهنه جغرافیایی این سرزمین همواره ستون های نگهدارنده

هویت ملی هستند. مادامی که یکی از این ستون‌ها فروبریزد هویت ملی نیز با چالش روبرو می‌گردد. آنچه مطالعات قومی و مذهبی در ایران را تحت تأثیر قرار داده است، مسئله امنیت است. قرائت‌های متفاوت نسبت به امنیت و امنیت ملی و ارتباط آن با مسائل قومی و مذهبی باعث گردیده است که خرده‌فرهنگ‌های ایرانی را در امتداد هویت ملی نبینند. همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان داد، هویت مذهبی در این مناطق، با هویت ملی و امنیت نه‌تنها در تضاد نیست، بلکه همگرا و هم‌راستا است؛ به عبارت دیگر هویت مذهبی و هویت ملی در بین مردم این منطقه در امتداد یکدیگر قرار دارند.

به‌رغم همه مسائل سیاسی به‌وجودآمده برای کردها، آن‌ها خود را قوم اصیل ایرانی می‌دانند و بر ریشه‌های فرهنگی خود با ایرانیان تأکید دارند؛ بنابراین نباید این قوم را به لحاظ هویتی خارج از چارچوب فرهنگ ایرانی بدانیم، چراکه آن‌ها همواره بر ایرانی بودن خود تأکید می‌کنند. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که هویت مذهبی و امنیت در منطقه اورامانات استان کرمانشاه از جایگاه ویژه و برجسته‌ای برخوردار می‌باشند و بین آن‌ها و مؤلفه‌هایشان ارتباط مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ بنابراین گرایش به هویت مذهبی بر امنیت منطقه اورامانات تأثیر مثبت می‌گذارد. بر اساس نتایج حاصله، هویت مذهبی هم می‌تواند فرصتی در جهت مقابله با جریان‌های افراط‌گرا و تأمین‌کننده امنیت باشد و در صورت تبدیل شدن به افراط‌گرایی مذهبی، بستری برای تهدید خواهد بود. لازم به ذکر است منظور از هویت مذهبی، افراط‌گرایی مذهبی نیست و بین این دو مقوله تفاوت وجود دارد.

یافته‌های این پژوهش، با نتایج پژوهشی که توسط غلامحسینی و دیگران با عنوان «بررسی نقش هویت قومی بر امنیت مرزهای ج. ا. ایران» انجام شده است، همسو است. در این مقاله مشخص شده است که تقویت ویژگی‌های قومی در نواحی مرزی صرفاً به معنی کاهش ضریب امنیتی و تهدید برای تمامیت ارضی کشور محسوب نمی‌شود. نتایج این کار پژوهشی با نتایج کار زینی اردکانی و کاظمیان با عنوان «بررسی نقش هویت ملی، قومی و مذهبی در تأمین امنیت اجتماعی» همسو است. نتایج این پژوهش همچنین

با نتایج پژوهشی که توسط جوادی و دیگران با عنوان «بررسی نقش هویت قومی و امنیت پایدار؛ مطالعه موردی منطقه کردستان ایران- قومیت کرد»، همسو است. در این پژوهش مشخص شده که؛ آنچه منطقه کردستان را در مقابل این تبلیغات سوء و نفاق افکنانه به عنوان بخشی از خاک ایران حفظ کرده است جذب هویت مردم کرد در هویت ملی است.

در منطقه اورامانات با توجه به محرومیت‌های قبل از انقلاب اسلامی و به‌رغم تلاش‌های فراوان نظام اسلامی در رفع محرومیت‌های اقتصادی، همچنان در رابطه با اشتغال و آبادانی مطلوب، انتظارات برآورده نشده است و این مسئله باعث ایجاد احساس محرومیت در میان ساکنان این منطقه شده است؛ بنابراین پیشنهادهای زیر که اغلب مرتبط با این مسئله هستند ارائه می‌شود:

۱. بیش از نیمی از مردم منطقه مورد مطالعه معتقدند که منطقه آن‌ها محروم واقع شده است و دولت تمایلی به توسعه این منطقه ندارد و احساس محرومیت می‌کنند، بنابراین با توجه به اینکه اگر این احساس محرومیت تحریک شود، می‌تواند موجبات ناامنی را فراهم نماید، پیشنهاد می‌گردد مسئولین ذی‌ربط به منطقه اورامانات توجه ویژه نموده و تمام توان خود برای رفع محرومیت این منطقه را به کار گیرند.

۲. پیشنهاد می‌گردد به هویت مذهبی با دید فرصت جهت مقابله با افراط‌گرایی مذهبی نگرسته شود و از طرد نمودن آن پرهیز شود؛ زیرا در صورت طرد شدن به سمت افراط‌گرایی سوق نموده و به تهدید تبدیل می‌شود.

۳. با توجه به اینکه بیش از نیمی از مردم این منطقه بزرگ‌ترین مشکل خود را بیکاری و فقر می‌دانند و معتقدند برای پیشرفت باید به دیگر مناطق کشور مهاجرت کرد. به نظر می‌رسد ایجاد فرصت‌های شغلی برای آن‌ها هم در استان و هم در استان‌های هم‌جوار بتواند احساس تعلقات ملی را در میان آن‌ها افزایش دهد.

۴. با توجه به اینکه حدود ۷۵ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که با تهاجم فرهنگی دشمن در برابر فرهنگ ملی مقابله می‌کنیم، به نظر می‌رسد تقویت ارزش‌های ملی

در منطقه می‌تواند گرایش به هویت ملی را افزایش دهد. بر این اساس مطلوب است؛ ارزش‌های ملی از طریق رسانه‌های محلی بیشتر مورد توجه قرار گیرند.

۵. به عقیده حدود نیمی از پاسخگویان رشد گروه‌های مذهبی افراط‌گرا، نتیجه نادیده گرفتن حقوق آن‌ها بوده است. پیشنهاد می‌گردد توجه بیشتری به حقوق مردم سنی مذهب منطقه در قالب برنامه‌های توسعه‌بخش صورت گیرد. از طرفی بسیاری از این نگاه‌ها به‌جای اینکه واقعی باشد، کاذب است؛ بنابراین گرچه محرومیت نسبی در این منطقه وجود دارد، اما آنچه مهم است احساس محرومیت نسبی است که باید با هر سازوکاری (رسانه، واقعی و ...) با آن مقابله نمود.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- ادبی، شهرام (۱۳۸۸)، «جغرافیای سیاسی - امنیتی استان کرمانشاه»، استاد راهنما؛ عزت‌الله عزتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۳)، «اقلیت‌گرایی دینی: طراحی یک چهارچوب تحلیلی»، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.
- بوزان، باری (۱۳۷۸)، «مردم، دولت‌ها و هراس»، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ثقفی، سید محمد و دیگران (۱۳۸۹)، «جامعه‌شناسی کشورهای اسلامی»، تهران: جامعه‌شناسان.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۸)، «جامعه‌شناسی هویت ایرانی»، تهران: انتشارات کمیل، تابستان.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۴)، «چالش‌های هویت در آمریکا: (نقد و بررسی اثر ساموئل هانتینگتون)»، تهران: فصلنامه گفتگو، شماره ۲۴: ۱۹۳ - ۱۸۱.
- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۸۹)، «فولادی سپهر، سارا؛ بررسی رابطه بین هویت ملی و هویت مذهبی در بین اقوام ایرانی»، تهران.
- کیانی، جواد؛ امیری، سروش و علیخانی، مهدی (۱۳۹۸)، «پیامدهای تغییر ژئوپلیتیکی اقلیم کردستان عراق در امنیت مرزهای غربی ایران»، تهران: پژوهشنامه مطالعات مرزی، سال هفتم، شماره ۳.
- دالوندفر، بختیار (۱۳۸۷)، «نقش عوامل جغرافیای انسانی در امنیت استان کرمانشاه با تأکید بر ویژگی‌های قومی و مذهبی»، استاد راهنما؛ غلامحسینی اسماعیل، تهران، دانشگاه امام حسین (ع).
- ربیعی، علی (۱۳۸۳)، «مطالعات امنیت ملی (مقدمه‌ای بر نظریه‌های امنیت ملی در جهان سوم)»، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه.
- زینی اردکانی، حسین و کاظمیان، مهرداد (۱۳۹۲)، «بررسی نقش هویت ملی، قومی و مذهبی در تأمین امنیت اجتماعی»، تهران: پژوهش‌نامه نظم و امنیت انتظامی، شماره ۲۳.
- سالنامه آماری سال ۱۳۹۲ استان کرمانشاه، استانداری استان کرمانشاه.
- سیف‌زاده، گلپایگانی (۱۳۸۸)، «محرومیت نسبی و چرخش رأی در انتخابات دوم خرداد ۱۳۷۶»، تهران: فصلنامه سیاست.
- صالح‌نیا، علی (۱۳۹۵) «بررسی نظری مفهوم امنیت ملی و ابعاد مختلف آن» مجموعه آثار و مقالات کنگره پیشگامان پیشرفت، دانشگاه امام صادق (ع).
- عبداللهی، محمد (۱۳۷۵)، «هویت جمعی و دینامیسم و مکانیسم تحول آن در ایران: نامه انجمن جامعه‌شناسی»، دفتر اول.

- ماندل، رابرت (۱۳۷۷)، «چهره متغیر امنیت ملی»، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- محمدیان، سعید (۱۳۸۹)، «بررسی نقش هویت قومی کرد بر هویت ملی (مطالعه موردی: شهرستان‌های کردنشین استان آذربایجان غربی)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما؛ غلامحسینی اسماعیل، تهران دانشگاه امام حسین (ع).
- منصورنژاد، محمد (۱۳۸۵)، «هویت دینی و نهضت‌های چهارگانه در تاریخ معاصر ایران»، تهران: پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، شماره چهارم.
- مهری، علی (۱۳۹۸)، «بررسی رابطه مقبولیت و امنیت در گفتمان ولایت» فصلنامه علمی امنیت ملی، سال نهم، شماره ۳۴ زمستان، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- هانگیتون، ساموئل (۱۳۷۸)، «برخورد تمدن‌ها و بازسازی نظم جهانی»، ترجمه محمدعلی حمید رفیعی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- همیلتون، ملکم (۱۳۸۷)، «جامعه‌شناسی دین»، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: تیان.

ب. منابع انگلیسی

- Cimbeth, S. (1984). *National security strategy*, New York: Praeger.
- Dewan, M. (2018). *Understanding Ethnography: An 'Exotic' Ethnographer's Perspective*. In: Mura P., Khoo-Lattimore C. (eds) *Asian Qualitative Research in Tourism. Perspectives on Asian Tourism*. London: Springer.
- Elliot, J.M. and Ryinald, R. (1984). *The Arms Control, Disarmament and Military security* santa Barbara: CA and oztard, ABC, CLID.
- Fine, G.A. (2020). "Ten lies of ethnography: Moral dilemmas of field research". *Journal of Contemporary Ethnography*. 22(3): 267–294.
- Geana, G. (2019). "Discovering the whole of humankind: the genesis of anthropology through the Hegelian looking-glass." In: Han F. Vermeulen and Arturo Alvarez Roldán, eds. *Fieldwork and Footnotes: Studies in the History of European Anthropology*.
- Hammersley, M. and Atkinson, P. (2019). *Ethnography: Principles in Practice*, Fourth edition, London: Routledge.
- Salvador, T., Genevieve, B. and Anderson, K. (2020) "Design Ethnography," *Design Management Journal*, 5(4): 35-41.
- Schatz, E. (2019). *Political Ethnography: What Immersion Contributes to the Study of Power*. University of Chicago Press.

